

Text: Margareta Edling Foto: Colourbox

Vad gör praktiken lyckad?

Bra handledare och öppet klimat är avgörande

Fysioterapeutprogrammen på olika orter lägger upp praktiken på delvis olika sätt. Men att hitta goda praktikplatser är något som alla jobbar hårt med. Bra handledare och välkomnande klimat är avgörande för en lyckad praktik, anser Frida Eriksson, ordförande i förbundets studentsektion.

– I en trygg miljö får man chans att utvecklas.

Handledaren. Det är vad fysioterapeutstudenterna i allmänhet nämner allra först när de diskuterar sina praktikplatser.

– Om handledaren är bra, brukar praktiken också bli det, säger Frida Eriksson, som läser termin fem i Umeå. Som student vill man känna sig välkommen. Om de tycker att det är roligt att ha oss där, så blir vi tryggare i att vi kan göra ett bra jobb, utifrån det vi har lärt oss på utbildningen.

Det är viktigt att handledaren är insatt i hur utbildningen är upplagd och att bägge parter vet vad studenten förväntas få ut av den verksamhetsförlagda utbildningen, VFU, menar hon. Men det krävs också att både handledare och studenter är inställda på öppen kommunikation.

– Sedan tycker jag att det spelar roll att studenten har realistiska förväntningar och själv gör det bästa av situationen, säger hon.

Det är ytterst sällan Frida Eriksson hör talas om riktigt misslyckad praktik. Själv har hon trivts mycket bra på sina två VFU-placeringar.

– Mina handledare fanns som stöd och hjälpte mig när det behövdes. Samtidigt stod de inte hela tiden och kollade över axeln, om det inte fanns behov av det. Jag tycker att jag utvecklades mycket och lärde mig mycket, både av handledarna och genom samarbetet med övrig personal.

Varje arbetsplats är unik och lägger upp praktiken på sitt sätt, men syftet är förstås gemensamt för alla. Med utgångspunkt från målen för kursen ska studenterna både befästa kunskaper som de redan har och lära nytt i mötet med verkligheten.

Eva Glifberg, sjukgymnast i primärvården i Mjölby, är en av två huvudhandledare i Rehab Väst inom landstinget Östergötland. Hon fördelar studenterna på de primärvårdsplatser som finns tillgängliga och är kontaktperson i förhållande till utbildningen. Hur studenterna introduceras på arbetsplatsen har stor betydelse, menar hon.

– Vi vill ha ett öppet klimat. De ska känna att de vågar fråga och att de kan fråga andra än sin handledare. Det också viktigt att alla vet att studenterna inte är färdigutbildade.

Trygghet är a och o, konstaterar hon.Handledarnas ambition är att studenterna ska känna sig säkra, utifrån det de kan, i mötet med olika slags patienter och att de ska kunna diskutera och reflektera över det de är med om. Därför behöver det finnas gott om tid för handledning.

– Handledaren ska vara tillgänglig, men det ska även finnas schemalagd tid, så att det inte bara blir snabba samtal i korridorerna, säger Eva Glifberg. I början har vi en schemalagd timme per dag, sedan lite mindre. Studenterna behöver ju också hjälp med journaler, det måste man räkna med.

De sällsynta gånger som det har blivit problem, har det främst handlat om att studenten har haft "en övertro på sin egen förmåga" och därmed inte riktigt lyssnat på handledaren, menar Eva Glifberg. Det brukar lösa sig när handledaren, studenten och utbildningens kontaktperson sätter sig ner och pratar om svårigheterna.

Att ta emot studenter ingår i uppdraget och är stimulerade. Samtidigt innebär det en viss belastning på den dagliga verksamheten. Exempelvis hinner den som är handledare med färre patienter, även om det i någon mån vägs upp av att studenterna själva kan ha patienter.

– Man kan säga att det är roligt när de kommer och lite skönt att komma ikapp, när de har slutat, säger Eva Glifberg.

Alla ansvariga på grundutbildningarna, som Fysioterapi har varit i kontakt med, hyllar sina handledare ute i verksamheterna.

– Vi har väldigt många, väldigt bra handledare. Deras arbete är verkligen betydelsefullt, säger Åsa Snöljung, programansvarig på fysioterapeutprogrammet på Mälardalens högskola.

Om studenter någon gång blir besvikna kan de ha haft fel förväntningar på vad de ska få göra under VFU-perioden, menar Katarina Mikaelsson, programansvarig för fysioterapeutprogrammet på Luleå Tekniska universitet.

– Det är viktigt att tydligt tala om vad de kan förvänta sig på olika arbetsplatser. Det optimala skulle kanske vara om handledarna kunde komma hit och berätta om sin verksamhet.

Helst ska handledare, utöver engagemang och tid, också ha utbildning för uppdraget. Det är vanligt att detta skrivs in i avtalen med landsting och andra som tar emot studenter. Hur handledarutbildningen ser ut varierar, men de som är nya får någon form av introduktion till uppdraget. Många gånger finns det utbildningsinslag i de handledarträffar som fysioterapeutprogrammen regelbundet ordnar. Träffarna brukar vara välbesökta.

– Vi försöker erbjuda något mer än bara information, till exempel någon form av utbildning eller föreläsning som knyter an till studenterna, säger Gertrud Nilsson, programansvarig för fysioterapeutprogrammet på Lunds universitet

Högskolorna/universiteten erbjuder även en akademisk handledarutbildning, som omfattar cirka fem veckor och går att läsa på distans. De VFU-ansvariga känner dock inte att de kan kräva att handledarna har gått den.

– Vi önskar ju det, men det förutsätter att arbetsgivaren skjuter till tid och pengar, säger Gertrud Nilsson.

Ett sätt att avlasta är att låta två personer dela på handledaruppdraget. Det ger dessutom studenterna en chans att lära sig av två yrkeserfarna personer.

På vissa utbildningsorter vill man ibland placera två studenter på samma VFU-plats. Detta upplägg kallas *peer learning* och innebär att studenterna lär av varandra, genom att reflektera tillsammans. Efteråt brukar såväl studenterna som arbetsplatsen vara positiva, beskriver Susanne Frederiksen, VFU-samordnare för fysioterapeutprogrammet på Linköpings universitet.

– Det blir delvis en avlastning för handledaren, eftersom studenterna kan lösa en hel del frågor tillsammans, säger hon. Som kamrat är det ju också lättare att vara rak.

Vissa arbetsplatser vill ändå bara ta emot en student åt gången. Invändningen kan vara att det blir för trångt, att det inte finns stolar eller datorer för mer än en extra person. Men tveksamheten handlar nog inte enbart om det praktiska, anar Gertrud Nilsson, Lund.

– Handledarna kan tro att det blir för betungande med två studenter. Vi menar att det blir tvärt om, de får färre frågor, eftersom studenterna kan lösa mer tillsammans.

När praktiken är placerad i utbildningen och hur långt varje tillfälle är varierar mellan studieorterna. (Se tabell) Ofta finns någon form av fältstudie under termin ett. Därefter har studenter i exempelvis Linköping VFU varje termin, medan praktiken på andra utbildningsorter, som Västerås och Luleå, är koncentrerad till de senare terminerna. Praktik på utbildningsavdelning (KUA), där studenten arbetar i team med studenter inom andra professioner, ingår på alla högskolor/universitet. Det finns också valbara kurser med VFU.

När det gäller innehållet, har flera utbildningar lämnat den modell som innebär att studenten gör VFU inom ämnesområden, till exempel neurologi, muskuloskelettala systemet, andning och cirkulation. Den verksamhetsförlagda utbildningen läggs i stället upp efter vårdnivåer, som öppenvård respektive slutenvård, eller utifrån färdigheter, som undersökning och behandling.

– I slutändan finns nationella mål för utbildningen som alla utbildningsorterna når, men vi tar lite olika vägar dit, konstaterar Åsa Snöljung, Mälardalens högskola. Hos oss har vi lagt upp det så, att fokus i termin fyra ligger på undersökning och i termin fem på behandling.

Det geografiska läget avgör hur lätt eller svårt programmen har att hitta VFU-platser. De flesta som Fysioterapi har talat med känner sig i dagsläget ganska välförsedda. De har avtal med ett eller flera landsting, som garanterar ett visst antal platser. Eftersom det finns samordnare på den mottagande sidan, behöver utbildningarna i normalfallet inte "jaga" platser inom landstingen. I förhållande till kommunerna är det ofta svårare, eftersom de är många fler och verksamheten är mer uppsplittrad.

Fysioterapeututbildningen i Lund har numera ett ramavtal om VFU med Sveriges Kommuner och Landsting, SKL.

– Det finns ingen person som letar upp och förmedlar kommunplatserna, säger Gertrud Nilsson. Jag får själv rekrytera dem, men samarbetet med kommunerna fungerar väldigt bra.

VFU är en nationell angelägenhet. Därför skulle det vara en fördel om det fanns ett nationellt administrativt system för att hantera praktikplatser, konstaterade företrädarna för landets fysioterapeutprogram då de diskuterade VFU på de så kallade nationella lärardagarna nyligen. En annan viktig fråga är att utbildningsuppdraget måste finnas med som en förutsättning när vård upphandlas. Annars kan inarbetade VFU-platser försvinna med kort varsel, då en ny utförare tar över driften av en verksamhet.

Utmaningarna inför framtiden handlar mycket om att hålla jämna steg med förändringar i hälso- och sjukvården. Flera utbildningar har redan minskat praktiken inom slutenvården, till förmån för framför allt kommunal verksamhet. Det är en anpassning till vårdverkligheten.

– Kommunerna blir viktigare för oss, i takt med att slutenvården blir allt mer specialiserad och allt mer rehab sker utanför sjukhusen säger Katarina Mikaelsson, Luleå.

Susanne Frederiksen, Linköping, har samma bild. Vårdtiderna på sjukhus blir kortare. Färre fysioterapeuter i den slutna vården innebär färre VFU-platser. Andelen riktigt gamla ökar. Det betyder att framtidens fysioterapeuter lär arbeta på andra arbetsplatser än dagens. Förutom i kommunerna kan det vara på till exempel hälsomottagningar och idrottskliniker.

– Har vi anpassat oss till det? Vi kanske behöver rikta blicken ännu mer mot andra arenor, säger hon.